

Odlomak „Carstvo haosa“

Odlomak iz knjige **Zna Zemun**, četvrtog romana Branke Gajović
(*Čigoja*, Beograd, 2013, str. 134–142)

Steva se, izgleda, baš predao filozofiranju. Sklupčan kao prozebao pas, i dalje sedi na otomanu. Ogrnuo se onom svojom pohabanom jaknom što zaudara na duvan i slikarsku boju, mršavim rukama nabreklih žila obuhvatio kvrgava kolena. I, kao da pred sobom ima izistinskog sagovornika što ga pomno sluša, raspričao se naglas:

Koga je briga što bez sećanja na vlastite pretke mnogi mladi ljudi postadoše iskorenjea bića? Mlade sve više zapahnuje globalna otupelost i nezainteresovanost za lične stavove... Eee! Nekada se mnogo držalo do svog mišljenja, do svojih ideala! Raspon interesovanja išao je od naizgled malih stvari do velikih ideja...

U međuvremenu, stvari se iz korena promeniše – pojavili se „veliki apetiti malih usta“.

Evo, na primer, pre nekoliko decenija mladi ljudi u našoj zemlji pobunili su se protiv školske uniforme. Smetala im je zato što je „kočila razvoj njihovih ličnosti“, tako su umislili. Valjda zato što je bila crna. Mislim, kecelja je bila crna... Doduše, jedno vreme, umesto crnih kecelja gotovo jedinstvenog kroja, devojke su nosile plave kecelje, a one su pre podsećale na radnu uniformu kakve spremačice, ili neke fabričke radnice, nego na odeću budućih akademskih građana. Možda je zato ubrzo potom i zavladao opšte šarenilo od kojekakvih krojeva takozvanih „školskih kecelja“: od onih zakopčanih do grla, s dugačkim rukavima i ne previše tesnih, preko duboko dekoltovanih, uskih i prekratkih, koje su više otkrивale nego što su pokrивale ono što se pokrивati moralo, do bukvalno preklopnih traka, poput širokih tregera što se ukrštaju preko grudi i leđa, i drže nešto nalik na duži šorc rasparan među butinama, koji je trebalo da predstavlja suknjicu oparanog poruba... Uuh, kakav neukus! Sve u svemu, oskudnosti nije manjkalo – ni u materijalu, niti u smislu za lepo, dopadljivo, pa ni za pravu provokaciju muške mašte... Moram priznati da mi je neretko padalo na pamet da sam pogrešio što se umesto na Likovnu akademiju nisam upisao na Fakultet primenjenih umetnosti...

Inače, o muškim školskim bluzama ne bi' mnogo da davim, osim da su redovno bile prljave i izgužvane, smandrljane u torbe i izvlačene na mig ili zvižduk redara koji je opominjao da stiže „inspekcija“...

Bilo kako bilo, naposletku se s omladine svuklo sve što je podsećalo na prevaziđenu pedagošku meru „moranja“. Školskoj uniformi je odzvonilo. Daci su se najzad izborili za pravo glasa, da iskažu svoju volju. A volja je bila da se ceo tovar zabluda o vaspitanju iz tog ozloglašnog perioda konačno baci na smetlište istorije. „Ko šiša tamo neku tačku zakona o školstvu koja propisuje obavezno nošenje školske uniforme“, čulo se po hodnicima... Učionice su brujale od kreštavih

glasova napredne omladine. Naravno, u deranju su prednjačili oni što su bili ispred svog vremena. Prvi dokaz o njihovom značaju bio je uspešan ishod otpora tradicionalnim vrednostima. Novi mladi gnevni ljudi žarko su želeli da se što pre na nečemu „kola slome“. Odabrali su da to bude baš školska uniforma. Hteli su da je se po svaku cenu reše, da vlastite osobenosti pokažu kroz „slobodu oblačenja“. Na takvo razmišljanje navukao ih je tim svetskih eksperata za zamajavanje mladeži, svetski priznati znalci ljudskih duša zaduženi za podbunjivanje mladih ljudi koji su „autističnim tradicionalistima“, jedinim zaštitnicima naivnih glavica, pripretili parolom: „Ne dirajte u lični integritet deteta!“ I šta se zbilo? Školska uniforma je odbačena, ali je, suprotno postavljenoj tezi, zavladała jednoobraznost, navučena maska drugačije uniformnosti. I došlo je do pada u letargiju. Naime, i u spoljašnjosti i u unutrašnjosti mnogih mladih bića, koja nisu shvatila kuda ih vodi unifikovanje, ili, još gore, galopirajuća amorfnost, dogodio se katastrofalni preobražaj: bunt mladosti izrodio se u ponižavajuću pomirenost s nametnutim shemama vladanja u koordinatama iscertanim rukom svetskog policajca. To svođenje na jedinstvenu normu i formu ponašanja i razmišljanja, to izjednačavanje različitosti i dovođenje duševnog stanja ispod nivoa ljudskog dostojanstva morali su dovesti do učmalosti htenja... Do umrtvljenosti čula... Do tromosti akcije... Do mrtvila duše... Do obezduhovljene mladeži... Upravo ta letargija kojoj se stremilo, na koju su, uostalom, tvorci novog svetskog poretka i računali, odnela je prvu pobjedu u sveopštem ratu između dobra i zla. Nažalost, i društvena žabokrečina, bez talasa otpora nadolazećim masama ljudskog bezobličja, postajala je sve gušća. Gotovo se skorila od preobilja smrdljivog trunja duhovnog otpada. Nije ni čudo što je Bog dig'o ruke od takozvanih malih ljudi malih zemalja, koji su silom, potkupljivanjem, laskanjem, lukavstvom, kažnjavanjem svake vrste, i ko zna čime sve još ne, uterani u tranziciju. Posle je promoterima pomahnitalog kapitalizma bilo lako da ušetaju u carstvo haosa od emocija i rezona, da se ne skidaju sa crvenih tepiha prostrtih u njihovu čast, sa skupocenih sagova izatkanih od ljudske gluposti i sebičnosti, sa letećih ćilima na kojima, svud po svetu, i dalje, smelo zuje kao prodavci lažljivih ideja o globalnoj sreći, namesto istinskih ideja o samosvesti i samopoštovanju...

I tako, krenulo se od skidanja školske uniforme a stiglo do navlačenja jednoličnih obrazina. I to belosvetskih. Tuđe maske postadoše prisnije od vlastitog lica... Pirsing na nosu, uvetu, obrvi, pupku...; tetovaža na nadlaktici, podlaktici, ramenu, u predelu trtične kosti, il' na jednom od guzova... A odeća? Dozlaboga jednoobrazna, da ne kažem uniformna... Ne volim da iritiram one što se gade obavezne odeće a obožavaju uniformisano oblačenje usklađeno prema svetskim standardima neinventivnih kreatura, pardon, kreatora globalne mode...

A devojačka moda? Sve isto do istog: od vrata do pupka – parče krpe zategnuto pantljikama što pridržavaju nedra puna ustajalog vazduha nevoljnosti; od

„Venerinog brega“ do sredine listova ili do gležnjeva – rastegljive helanke, lasteks pantalone, il' farmerke utegnute do pucanja šavova, ili suknjica što na sve liči samo ne na odevni predmet; na nogama – brendirane patike, italijanske cipele ili sandale uvezene iz Kine... Žensko jeste al' ženstveno nikako...

Momci u neopranim farmericama od džinsa, s poderotinama na kolenima ili na turevima, il' u šljampavim trenerkama, ili pak u firmiranim majicama i duksevima s istrćenim etiketama sa imenima proizvođača, u patikama čuvenih marki sumnjive proizvodnje i „sumnjivog“ mirisa... Sa flašama piva i koka-kole u rukama ili u plastičnim kesama... Muško jeste, ali muški nije...

Sve u svemu, omladina presrećna što se oslobodila obavezne uniforme i prigrlila neobaveznu formu oblačenja, takozvanu „kežual“ varijantu, s neizostavnim mobilnim telefonom u non-stop upotrebi... Moj do moga isprazan bezvoljnik stoji opušteno, a vlada se raspušteno. Briga ga za sutra kad ni danas ne zna šta će sa sobom... Očin će ga spasti od posledica velike pobede nad prevaziđenim svetom. A ja bi' mu rek'o: Marš u obor, kad ne znaš put kojim se ređe ide... U toru ti ionako nikakva klepetuša ne treba. Tamo se čuju samo glasovi kerova-goniča.

Eh, koliko sam puta pokušao da se uzdržim od psovanja i navale besa kad bi mi taj novi vrli svet zaposeo mozak! Koliko su mi puta prijatelji savetovali da prestanem da izigravam budalu koja javno iznosi lični prezir prema tom novom svetu u kome materijalno uništava duhovno, u kome mesta za individualne forme mišljenja i osećanja nema! Neeema! A ja, tupadžija, zapodevam kavgu i kad me niko ne dira. A kako da ćutim? Kako kad su osrednjost, ravnodušnost, otupelost, pokornost potporni stubovi te organske celine precvalog kapitalizma što za sobom ostavlja vonj truleži izraubovanih resursa ljudskih duša.

A šta mi, obični, „mali“ ljudi da preduzimamo dok nam „veliki“ svakojaka nevaljastva čine, i pred nosom čitavog čovečanstva svakovrsne bestidnosti izvode? Kako tom belosvetskom razbojništvu stati na put? Kako umaći pljačkašima naših ličnih sloboda? Kako se spasti iscrpljivanja tela i osiromašivanja duše kad „veliki“ ne odustaju od otimačine tuđih teritorija, od trošenja tuđih prirodnih bogatstava, od eksploatacije tuđe pameti, od prisvajanja tuđih zasluga, od uništavanja tuđih života, pre svega mladih?

E pa sad, vredi li gordo se kurčiti, pardon, kočoperiti, il' od muke lice izobličavati? Vredi li biti namćor što sve vidi a ćuti, ili biti kavgadžija što od besa ništa ne vidi a svađom bi da razreši sporno? Vredi li biti potuljeno pseto što rep podvije i cvili kad ga neko potera, ili pustolov kog mesto ne drži?

E pa, kazaću ti šta ja mislim!

Nas, pripadnika takozvanih „malih naroda“, ima više fela. Jedni su pobegulje: iseljavaju se u daleke zemlje u potrazi za srećom; to su „mali“ ljudi velikih očekivanja, il' velikog straha za sopstvo. Drugi su buntovnici s razlogom,

al' bez ikakvih izgleda na pobjedu: dižu bune da bi smenili režime; to su drčni ljudi što veruju u istinski preobražaj društva, il' u poboljšanje ličnog statusa. Treći su pametnice: dvaput mere pre no što preseku; to su oštroumni ljudi koji su u stanju da prozru naivnu (samo)obmanu konvertovanih političara ubedenih da zemlju vode sigurnim putem; oni opominju sive mase da u međuljudskim i međunarodnim odnosima samo lični, il' jednostran interes vlada, te da su stoga svuda prisutni brojni mehanizmi ugnjetavanja „malih naroda“, mehanizmi poput „štap i šargarepa“ mera, retorika uslovljavanja, strategija dvostrukih aršina, dodatnih ultimatumata, prećutnog ili glasnog marginalizovanja, javnog kinjenja, bestidnog omalovažavanja tuđih vrednosti... Četvrta fela je najgora prema sebi samoj – to su kukavice, nesigurne osobe sklone bekstvu od životne stvarnosti; to su uplašeni ljudi sa skrivenim ili jasno izraženim osećanjem inferiornosti, mahom neurotičari koji nemaju hrabrosti da se suoče s pravim uzrocima svojih problema, a nekmoli s problemima od opštedruštvenog značaja; oni jednostavno odustaju od menjanja sveta, radije se predaju svojim porocima... Uh, bre, ala ovde sebe prepoznajem!

Uz gred da kažem, jednog čoveka iz one prve fele lično poznajem. To je moj drug Pera. Da mi je da ga čujem kako „pravda“ svoje iseljenje u Kanadu. Još više me zanima što se tako zaroza od suza i kukanja kad god se kući nakratko vrati... Eh, svi ti iseljenici misle da će ih novi život u tuđoj zemlji, u nepoznatoj sredini, potpuno zaokupiti, i da će u borbi za opstanak zaboraviti odakle su došli. Pa zašto onda ne prestanu da gaje nadu da će svoje rodno mesto bar još jednom u životu videti? Šta je to što odbegle duše koči da u tuđini budu srećni? Osećanje otuđenosti, ili usamljenosti? Zagušenost količinom hipokrizije? Neispunjenje očekivanog?

Kladim se da Peru lomi nostalgija. U svakom pogledu. Samo, nisam siguran šta ga najviše tišti: čežnja za zavičajem, žal za prošlim vremenima, tuga za onim što je davno izgubljeno...

Nema čoveka koji zna ko je a da svoj zavičaj ne nosi u sebi.

Perin zavičaj je i moj rodni grad. To je naš Zemun. O Zemunu je najlepše pevao naš pokojni drug Rade. Onaj Rade koga nisam baš mnogo voleo jer mi je svojom razuzdanom sebičnošću život zagorčav'o. Onaj momak zbog kojeg sam mnoge komplekse u mladosti stek'o. Onaj čovek što se ubio jer nije mogao savladati bolest. A ja nimalo nisam verovao da se bori s avetima depresije, da sve dublje tone u beznade. I nije mi jasno zašto mu još uvek zavidim. Zašto me ljubomora opseda toliko dugo? Odgovor je jasan – problem je u meni, ne u stvorenju kojeg više nema. Umesto da mu sad sve oprostim i na naša besmislena nadigravanja konačno stavim tačku, ja ga i dalje prozivam zbog svojih neuspeha... Mrtvoga čoveka opanjkavam. Duši njegovoj bolnoj ne dam da se u svemiru smiri. Ej, bre, pa to nije fer! Koji sam ja gad! Ima Pera pravo – bolesnoj osobi se mnogo šta ne sme uzimati za zlo... Ma, nije Pera toliko dobar lekar koliko je plemenit

čovjek... Pa i njega je Rade nekad „povredio“, ali on nikada nije ni pomišljao da mu se sveti... „Osvetom poništavamo sopstveno dostojanstvo“, uveravao me je u mladosti Pera, „pokopavamo vlastitu ličnost... Šta nam nakon toga preostaje? Praznina. Ništavilo...“

Uvek sam se divio Perinom umeću da sve drži pod kontrolom briljantne pameti. A ja ga nisam slušao. Ni druge pametne ljude. Valjda zato što nisam imao oca... Umro je, jadnik, na Golom otoku... Bežao sam od sveta. Klonio se suvišnih misli. Zato sam danas prazan čovek. Prazan dobrote. Pun nezadovoljstva... Pun zlovolje... Prava sam zloća što zlurade osmehe deli... A od rođenja sam i „obeležen“ – vučem levu nogu. Jedva primetno, ali je vučem. A osećam je kao negve. Dok sam bio dete, niko me nije zvao Čopa nego Trta. Zbog kratkog trupa i isturene zadnjice. Imao sam i drugih nadimaka. Svaki je oslikavao moje loše osobine. Danas za mene kažu: „To je onaj propali slikar. Šteta, ima kefalo, al' voli da pije.“ Od pre desetak godina postao sam „davež“: poznanici me izbegavaju. Siti su mojih dugih monologa krcatih citatima. Nepoznati mi prilaze u kafani, traže da im recitujem ljubavne stihove... Ličim im na pijanog pesnika, šta li?... Kad preteram u piću, preteram i u brbljanju... U nevolji sam se prozlio. Ušao u mene neki đavo, i pocepao me tako da ne mogu da se pokupim. Predao sam se poroku da bi' svoju tugu ublažio. Al' i dalje stradam. Zato što u drugima tražim krivca za ovu okrutnu nesavršenost. Nikako da shvatim da je nesavršenstvo najprirodnija pojava.

Ah, mogao bi' na stvari gledati i drugačije. Moram, pre svega, prestati da budem pakostan i zajedljiv. Može li se to? Mislim – narediti zlu da te se okane? To što sam rođen ovako onizak, ćopav i zdepast, to je greška majke prirode. To što sam sam sebe neretko mučio nastupima uobrazilje da sam jako talentovan za slikarstvo, krivica je moje neskromne prirode. To što želim da se promenim, Božja je ponuda... Opa, jesam li ja to Boga u pomoć prizvao?! Ovako okrnjenom samo mi on može pomoći da se počnem uravnotežavati... Moram dozvoliti sebi da se preobrazim, da prihvatim istinu da ima smisla što sam se rodio, „jer u svima stanjima ima čovek posla na svetu“, što bi rekla moja draga Isidora Sekulić... U trenutku kada se i ne nadaš, nastupa izravnanje. „Izravnanja smire u čoveku prirodu, i donose nove mogućnosti rada i radosti“, u pravu je Isidora. Ali, šta ja sada da radim? Čemu da se radujem?